

AURKIBIDEA — INDICE

VII. OROTARIK. — VARIOS

95.	Itsas-hondoaren ikerketaz. (Estudios del Bentos marino)	363
96.	Euskal Herriko museoetan Pedagogi Saila sortzeaz. (Sobre la creación de Departamentos Pedagógicos en los museos del País Vasco)	366
97.	«Jan-edanak», moko-finen gomendagarri. («Jan-edanak», literatura gastronómica)	369
98.	Araba zabaldua. (Alava abierta)	373
99.	Nahi eta beharrezko euskal zinema. Zestoako topaketen inguruan. (El deseado y necesario cine vasco. En torno a los encuentros de Cestona)	376
100.	Munduaren gailurrean. (En la cumbre de la Tierra)	379
101.	Israelgo adibidea. (El ejemplo de Israel)	382

VII
OROTARIK
Varios

ITSAS-HONDOAREN IKERKETAZ

Joan zen astean, astelehenetik asteazkenera, itsas-hondoa edo itsaspea ikertzeko batzar jakingarriak egin ziren Donostian. Jakintza hau griegozko «bentos» izenez ezagutzen da. INSUB deritzan elkarteak izan da eratzailerik, E.K.N.-ko Kultur Kontseilaritzaren babespean. Ehundik gorara partaidea ziren. Gehienak arrotzak.

Itsas-hondoaren ikerketa aspaldikakoa da gizonak, baina berriki metodologia eta teknikak aurreratuz ikuspegi sakonagoen aukera eskaintzen zaie oraindik ikertzaileari. Bestalde, gizonak, betidanik izan duen ikerketa gogoia, ezagutzen ez diren gauzetan arduratsu ikertzeko bereziki, ase ezinezko egarria bezala du. Gogo honek bultzaturik, lur azalaren parterik gehiena ezagutzera heldu da; baina, itsaspea hor dago oraindik gehiena ikertu gabea. Janariak jasotzeko almazena izan da itsasoa, batez ere euskaldunentzat. Baina, orain arte, ezta asko arduratu jakin hoiek iraungo badute edo gehituko badira zer nolako giro-aukera komeni zaien eta janariaren almazena guztiz hustuko ez bada beharrezkoa zaigu aukerako ekologia oreka arduratzea. Gure janari den arrainaren jakiak ezagutu eta zaindu. Itsas-hondoaren ikerketak gauza berriak aurkitzearen zoria eskaintzen dio egungo gizonari eta, aspaldiko gogoaren asegarri, bentos ikerketa honetan, jende gaztea ari zaigu.

Botanika eta biologia zientziak dira jakin beharrezkoak, itsas-hondoa ikertzeko. Eta, martxoaren 26-ko artikulua hartan esaten nuenez, guk itsas-gizon asko eman dugu, bale-arrantza egiten zutenetik munduari lehendabiziko buelta eman zuena arte, baina ikertzaile urri. Hau lortzeko osteria, Unibertsitatea behar genuen, baina goimailako ikastetxe hoiek lortzeko beti izan ditugu eragozpenak. Oñatiko Unibertsitate haren, 1542.urtean sortuak, laguntzak baino trabak gehiago izan zituen. Azkoitiko «zalduntxoak» Bergaran ideki zuten Mintegiaz (1766-1804) zer esanik ere ez. Gure mende honen hastapenetan Eusko-Ikaskuntzak (1918) ere bazekarren bere eragina, bertako indarrez sortua, baina gerrarekin suntsitu zuten, ordainez ezer eskaini gabe. Hara hor gure herri honen burubidea. Basatiak izatera behartuak geuden, noizik-

-pehinean gizon argi eta herrizalerik sortu ez balitz. Eta, inoiz, hoiek, inoren laguntzarik gabe sortu dituzte guk hain beharrezko genituen eskolak. Adibidez, Jose Migel Barandiaranek Arkeologiaz eta Etnologiaz lortu duen eskola bezala. Gainera, urrengo, hoienguz inguruko eraginetik sortu dira zenbait elkarte ere. Arantzadi Natur Zientzia Elkarte (1948) esate baterako. Egia esan, hemen bertako hizkuntza jator eta naturalak eskoletarako sarrera ofizialik ez duen artean, zer espero genezakean?

INSUB elkarteak, uste dut, sorte hobea izango duela. Unibertsitate berria du bere inguru eta hemendik sortuko diren jakitunak dira geroan itxaropena. Gizonari etzaio agortuko jakin nahia eta hau izango bultzatzaile.

Kutsadurak eten, bentos ikertu, itsaspeko ekologia oreka egokia lortu; eta, honen ondorioz, luzarora begira, hainbeste janari ederren almazena den itsaso zabalaren kontrola izango genuke. Bada hor zereginik; bai horixe.

Simposium hortako partaideek hirurogei txostenetik gora aurkeztu dituzte, mikroorganoz, algaz, arrainez, eta abar; horien bizitzaz, zabalkundez eta abar. Lanok, seguruenik, Euskal Unibertsitateak liburu batean bildurik argitaratuko ditu eta partaideek ondoko urtetan ere lan hoietan jarraitzeko asmoa dute.

Holako ekintzak behar beharrezkoak ditugu herri moderno bezala aurrera egingo badugu, eta gaur egun, Europan, moderno izatea hil edo bizikoa da; ezin uka. Honegatik, Euskal Herriko gazterian, ikerketarako zaletasuna zabaldu beharrezkoa dugu. Edonolako ikerketak Zientziaren helburu.

Jakintza bakoitzean gehiago zakondu den neurrian, Zientziak georago eta konplexoagoak dira eta guk guzietarako jendea behar dugu. Gure gazteriak, tabernak utzi eta badu bere indarrak non eman, egingakoa baino egin gabea gehiago dugunez. Uste honekin, bijoaz nere zorionak INSUB elkarteko gazte kementsu eta jakintsuentzat, erakunde hau gure herrian lehena izanik bere bete beharra hain ongi eroan dutelako.

Estudios del Bentos marino

Del 9 al 11 de los corrientes se ha celebrado en San Sebastián, en las salas de la Caja de Ahorros Provincial y de la Delegación del Ministerio de Cultura, el primer Simposium de Estudios del Bentos Marino, organizado por la Sociedad Cultural de Investigaciones Sub-

marinas INSUB, bajo el patrocinio de la Consejería de Cultura del C. G. V., en el que han participado más de un centenar de investigadores nacionales y extranjeros, jóvenes en su mayoría, porque al tratarse de un tema poco estudiado, el bentos, promete un inmenso campo para la investigación.

En el artículo del día 26 del pasado mes de Marzo, al comentar la obra «Itxaskaria», mencionaba algunos aspectos de la vida marina vasca, pescadores, navieros, cosmógrafos, etc., que cubren una parte importante de nuestra historia. La mar ha influido en la manera de ser del vasco, y no hablemos sobre el desarrollo económico. En estas tierras nada favorecidas por la naturaleza, la mar ha sido para el vasco la despensa que ha cubierto sus necesidades alimenticias. Por esto aprendió a construir buenos navíos, estudiar a mejorar las técnicas de la pesca, pero apenas le dio por estudiar la fauna y flora bentónicas, que a la larga pueden ayudarnos a previsiones para la explotación de la pesca.

En el fondo, este Simposio del bentos, tampoco ha pretendido analizar las previsiones aludidas, pero en los resultados de estos estudios bentónicos tendrán que basarse en un futuro próximo para saber el comportamiento marino y poder planificar la explotación pesquera.

La falta de una Universidad propia nos ha impedido desarrollar la investigación pura. Aquella añorada Universidad de Oñate (1542) no tuvo el apoyo necesario para su subsistencia; nuestros ilustrados del Real Seminario de Vergara (1766) tampoco contaron con el apoyo estatal; y, en época contemporánea, otra iniciativa privada fue la Sociedad de Estudios Vascos (1918), que precisamente hizo una investigación muy importante sobre los puertos pesqueros; aun así, resultó otro intento que vino a malograrse con la guerra civil. Esperemos que la nueva Universidad Vasca prospere con mejor suerte. Eso sí, ha habido hombres que han sido toda una institución y han llegado a crear escuela; por ejemplo, este es el caso de D. José Miguel de Barandiarán con la Arqueología y la Etnología.

Esperamos mejor suerte para el animoso grupo de jóvenes que componen INSUB.

Las ciencias son cada vez más complejas a medida que se profundiza en ellas, y estamos cada vez más necesitados de las distintas especialidades y, por supuesto, de personal con dedicación en cada disciplina.

1979-IV-16.

EUSKAL-HERRIKO MUSEOTAN PEDAGOGI SAILA SORTZEAZ

Abenduaren 11an hasi zen Bizkaiko Museo Historikoan Pedagogi Saila. Orduan hasi ziren ekintza honetarako beharrezko diren materialak eratzen eta maisu-maistrentzat, hitzaldien bidez, ikastaro gisa aurkezpenak egiten. Hauek jakin zezaten haurrei Museoa nola erakutsi behar zaien. Hau da, haurra ahalik gutien nekatuz eta ahalik gehien ikasteko eraz.

Ekintza haren lehen urrats nagusia hil honen 10ean eman zen. eskoletako haurrak bisitatzen hasteaz. Ideki zen egun hortan, J. M. Barandiaran izan genuen mahaiburua, eta han bertan agertu zuen zein gogozkoa zitzaion Museoan holako sail bat eratzea, bizi gehiago izan zezan, haurtzarotik lehena ezagutzen laguntzeko, gure sustraiak hobeto ezagutuaz gerora begirako ekintzak bide egokietatik eramaten ikasteko, eta honegatik bere zorionik kartsuenak ideia hau izan zutenei eta aurrera eramaten ahalegindu direnei.

E.K.N.-ko Kultur Kontseilaritzakoek aspaldi ohartu ginen transferentzieri zain egon gabe zerbait egitera behartuak geundela eta ezer egitekotan ere, Ministeritzatik transfrentzien bidez etorriko zenetik ekin beharrean, hemen premiazko ziren gaiak eta transferentziaz etorriko etzirenak bultzatzea pentsatu genuen. Besteekin ahaztu gabe, baina hauei preferentzia emanaz. Eta, hauetako bat izan da Museotan Pedagogi Saila sortzeko asmoa.

Europako zenbait Museotan egiten zenaren berri bagenekien, bereziki Holandan. Eta haiek helburu, gure aldetik ezer asmatzea edo pertsonaren bat hara bialdu eta han ikastaroak egitea baino errazagoa iduritu zitzaigun handik pertsona ikasi bat ekartzea, baina gure nahia hizkuntzak mugatzen zuen. Harat honat jo ondoren, Kataluñako hiru Museotan era hortara antolatuak dituztenetara jo genuen eta hara non aurkitu irakasle aukerako bat: Teresa Casanovas, maistra eta lan hoietan ibilia. Hau kontratatzea eta honen ondoan hemen bertako bat laguntzaile jarriaz hasteko asmoa hartu genuen; baina diru kontuan zegoen bitarte. Eta, museo egokia eta diru laguntza lortzeko, lehen lehenik Arabara jo genuen, baina huts; gero Bizkaira, Bilboko zenbait diru etxetan atea joaz. Bilboko Bankoak laster ulertu zuten gure asmoa eta honeri esker irten ginen aurrera. Gainera, diru laguntza hau lortu ahal izateko, zenbait adiskideren laguntzarekin baliatu beharra izan genuen eta hauetako bat nere adiskide Jon Castañares, Bilboko alkate izatera heldu zen uste gabe. Castañares-ek ongi konprenitu zuen Pedagogi Sailaren beharra eta kargu berriaren bidez jarraipenerako egokitasuna ikusten dugu.

Sail honek zer izan nahi duen?: Gure herriko kulturaren transmisio bide bat izatea. Irakasle, ikasle eta abar lagundu Museora egiten diren ikustaldietatik probetxurik onena ateratzeko. Ikusleen estetika eta sormen zentzua sendotu. Museoa ikergune bat izan dadila bertara doazen ikasleek Euskal-Herriko Historia eta Etnografiari buruz ikerketak egiteko laguntza izan dezaten. Hezkuntza eginkor eta bultzakor baten alde lagundu ikerketa mailan Arte, Etnografia eta Arkeología saileko harremanetan oinarrituz. Museo erakunde «bizi» eta guztiona izaten aldagarrituz eta gure zaletasun sortzemenen laguntzaile izan dadila, gure txolarte edo bitarteak sorketaz betetzeko.

Asmo hoién arabera, zera eskaintzen du: Ikasle taldeei ikustaldi azalduak. Ikus-entzute proiektapenak Museo gaiak ulertzen lagun dezatenak. Azalpen eta gai beraien lan ariketen proposamenezko argitalpenak. Gehigarri ekintzak eta umeentzat ikastaroak museoaz zer ikusia duten gai desberdineri buruz. Museoko gaiéri buruz irakasleentzat kontseilu didaktikoak. Museoko gaiéri buruz haurrentzat biblioteka pedagogikoa. Ikasleentzan argibide bibliografiko eta metodologikoak. Eskatzen duten erakundeentzat ihardunaldi eta hitzaldiak.

Ekintza hontarako zenbait liburuzka monografiko argitaratuko da. Orain artekoak: Prehistoria, Zeramika eta lanerako inkesta gisako orriak izan dira. Gai bakoitza bertan espezialista den baten laguntzarekin egin da. Hau da, gaiaren espezialista eta gainera ber bertakoa, Euskal-Herriko Prehistoria, Euskal-Herriko Historia eta Euskal-Herriko Zeramika ezagutzen dituzten pertsonak. Hoién laguntzaz, Casanovas andereñoak Pedagogiako teknika berriak aplikatzen ditu.

Orain arteko liburuxka hoiék hamar-hamabi orrialdekoak dira. Itsasoa, Olazaharrak eta beste, gertatzen ari dira. Lan guzia Museoan dagoen materialaren arabera. Lana aurrera bizkortuaz, bere fruituak laster ikusiko dira. Gure iduriz, orain arte ez baita aprobetxatu behar haina gure Museoetan dagoen materiala. Baina, badakigu, baita ere, Museoak, dauden baino hobeto ez badaude, ez dela izan bertako zuzendaritzen faltaz; zeren ez bai dute izan inolako laguntzarik agintarien partetik. Eta, izan dituzten asmo onak ere ez dira aprobetxatu. Eta bada Euskal-Herrian Museo ederrik. Bai, balio handiegiak daude gure museoetan behar haina probetxu atera gabe uzteko eta gure herria ez dago kulturaz aberatsegi holako gauza garrantzitsu bat jaramonik egin gabe uzteko.

Hau, hasiera besterik ezta. Honen fruituak ikusi ondorean Euskal-Herriko museo guztietara banan bana eraman nahi genuke Pedagogiako Saila. Lehen bete beharra dugu. Lehendik badira zenbait iker sail eta baita oso ongi jarritako museoak ere, baina plangintza orokor baten lehena Pedagogia iduritu zaigu, zeren gurasoen kontzientzietara heltzen

ez bagara, gurasoei museoen kultur heziketa balioa erakusten ez badiogo, aurrera begira datozen urte demokratikoetan ez genuke izango herriaren laguntzarik gure museoen alde. Uste honekin, haurraren bidez gurasoengana helduko gara, gurasoak ere arduratuko dira, eta denborekin inork ez du jarriko eragozpenik museoak hobetzeko diru laguntzaz, eta gure museoen hobetu beharrak, era orokorrez, anitz dira: Etxeen hobetza, argitik hasi eta tenperaturara, TV zelataria, gauza bakoitzaren seguritatea, zerbitzuak (hoietan, liburu eta postal salketatik gai bakoitzaren bibliografia eskaintzera arte), iker sailak eta abar.

Sobre la creación de Departamentos Pedagógicos en los museos del País Vasco

El 20 de diciembre se dio a conocer públicamente el Departamento Pedagógico instalado por la Consejería de Cultura del C. G. V. en el Museo Histórico de Vizcaya. Desde entonces, las personas encargadas en su organización, han elaborado el plan general de acuerdo con los materiales que dispone dicho Museo para la enseñanza de la Prehistoria e Historia del Señorío de Vizcaya bajo el asesoramiento de diversos especialistas en la materia, y han organizado varios seminarios para profesores y enseñantes para la mejor utilización de las visitas al Museo en compañía de sus alumnos. Y el día 10 del presente mes de abril se inauguró la apertura de visitas conforme a los planes indicados. El acto inaugural fue presidido por don José Miguel de Barandiarán, quien desde hace sesenta años fue depositando en dicho Museo los materiales más antiguos de Vizcaya que hoy posee dicho Museo. Y a este respecto suyas fueron estas palabras: «Esto me admira y me gusta, es la forma de conseguir que un museo tenga vida. Nosotros, para proyectarnos hacia el porvenir, tenemos que buscar la base en las raíces, y me parece excelente que se enseñe a los niños a interesarse por esas raíces. Felicito al que tuvo la idea y a los que han trabajado en ella».

La idea fue elaborada la primavera pasada, tan pronto se constituyera la Consejería de Cultura, dando prioridad a aquellos asuntos que no se alcanzarían a través de las transferencias, puesto que los Departamentos Pedagógicos aún no están institucionalizados a nivel ministerial. Y aunque a algunos centros les consta que hay muchas cosas por hacer y otras por mejorar, considerando muy importante la preocupación didáctica del C. G. V., como vertiente importante de un Museo, no se comprometieron en asumir la idea. Sólo después de

muchas gestiones en diversas entidades nos encontramos con la dirección del Banco de Bilbao que comprendió la idea y puso los medios necesarios para su desarrollo.

El Departamento Pedagógico instalado en el Museo Histórico de Vizcaya servirá como experiencia piloto en nuestro país y sus resultados nos enseñarán el modo de instalar en otros Museos para lograr el máximo rendimiento del material expuesto en cada uno de ellos.

Este Departamento pretende: ser un medio de transmisión de la cultura del país. Ayudar a profesores, alumnos y público en general, a sacar el máximo provecho de las visitas al Museo. Potenciar en el visitante el sentido estético y la creatividad. Que el Museo sea un centro de estudio que anime y ayude al estudiante a investigar sobre los temas de Historia y Etnografía del País Vasco. Colaborar en la implantación de una enseñanza activa y dinámica, basada en la investigación en contacto con el objeto de Arte, Etnografía y Arqueología. Convertir al Museo en una institución «viva» y de todos y que ayude a crear nuevas aficiones, para cubrir nuestro ocio de manera creativa.

Y conforme a esta pretensión, ofrecer: Visitas explicadas para grupos de alumnos. Proyecciones de audiovisuales que ayuden a comprender los temas del Museo. Publicaciones explicativas y propuestas de ejercicios de trabajos de los mismos temas. Actividades complementarias y cursillos para niños sobre temas diversos relacionados con el Museo. Asesoría didáctica para profesores en torno a los temas del Museo. Biblioteca infantil y Pedagógica sobre los temas del Museo. Orientación bibliográfica y metodológica para estudiantes. Y charlas y conferencias a las entidades que lo soliciten.

En cuestión, una nueva actividad para nuestro desarrollo cultural, cuyos frutos se verán a muy corto plazo.

1979-V-7.

«JAN-EDANAK», MOKO-FINEN GOMENDAGARRI

Egunotan, beste zenbaiten artean, liburu berezi bat agertu digu Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialak: «Jan edanak». Liburu eder honek, izen buruak dion bezala, gastronomia du gaitzat, baina liburuaren barrena literatura umoretsu baten jabe da. Berri jakingarriz hornitua, hizkuntzaz eta informazioz aberats eta irakurgai bezala bene benetan atsegina.

F. Krutwig adiskide onaren aburuak ez ditut ukatuko, berak esaten duelarik sukaldari liburuetatik aparte ezer guti idatzi dugula euskaldunok garrantzizkorik. Hain zuzen, hori aitortzera bai dator. A. Arrue zenaren liburu hau.

Hirureun ta berrogeta bi orrialdeko liburua da. 15tik 207. orrialdera arte, parterik gehiena noski, 1954tik 1975.era bitartean «Egan» aldizkarian euskaraz eraman zuen sailetik bilduak dira. Eta 209.etik 342ra zenbait hitzaldi eta lanez osatua. Lan hauek hamaika dira eta bat ez beste guziak erdaraz. Bigarren zati hontako lanik gehienak *Cofradía Vasca de Gastronomía* delako elkartearen boletinean argitaratuak ziren.

Astekari honetan, 1977ko abuztuaren batean, «Jan-edanen inguruan» zeritzan artikulu batean eman nuen euskaraz gastronomia gaiez argitaraturik dauden liburuen berri eta bukaeran hau esaten nuen: «Arrue zenak 1954/1975 hogeitabat urtean «Egan» aldizkarian eman zuen Jan-edanak zeritzan sail beretik liburu ederra osatu ditzake, bere kontara umoretsu eta gatz-ospinduaz». Baita ere esaten nuen, jakien zerrenda bat aurkibidetzat beharko zuela; baina, zoritxarrez hau gabe argitaratua da.

A. Zavala izan da biltzaile eta liburuaren prestatzaile eta L. Villante euskaltzainburuaren hitzaurrea daroa.

Sukaldaritzari buruz laugarren liburua dugu euskaraz: «Eskualdun kozinera» (1864), bere berri 40. orrialdean ematen du A. Arruere liburu honek; «Kozinan ikasteko liburua» (1889), 17-39 orrialdeetan adierazten duena; eta, «Osasuna, merketza ta janaritza» (1920), 177.orrialdean aipatzen duena. Horiez gainera badira beste bi liburuxka, «Edariak» eta «Janariak», Gordailuk 1975ean argitaratuak.

Liburuaren 268. orrialdean Bibliografia bat ere azaltzen da, gure herriko jakiez nortzuk idatzi duten aipatuz. Hala ere badut nik Eibarren bertan mende honen hasieran publikatu zen liburuxka bat, 33 orrialdekoa, «Manual del arte de cocina» deritzana. Herriko inprimategiari buruz egin nuen lan batean azaldu nituen bere berezitasunak (*Boletín R. S. V. Amigos del País*, XXXIV, 1978, 311-315 orr.). Ondoren, gai hauetaz hain jakituna den Jose Mari Busca Isusi adiskideak, liburu beraren beste edizio baten berri eman zidan. Berak duen alea ere Eibarren argitaratua da 1913. urtean Fernández y Diego inprimategian.

Honek erakusten digu aintzinako eibartarrak armagintzaz bakarrik ez zirela arduratu, baizik, orain esaten den gisa «gourmet» onak ere baziren. Honetarako, aipatzen dugun liburutxoak ez ezik, Jovellanos-ek egin zuen bazkari hura dugu adierazpenik onena. 1791eko abuztuko egun batean heldu zen Eibarrera, bere *Diario*-an agertzen duenez, armagintzak

ezagutu nahirik eta armaginekin hauetako baten etxean bazkaldu. Hara hemen berak diona hitzez-hitz: «Hubo buen humor y buena comida: asado, calamares, anguilas, truchas, magras, guisado y frutas: entre otras, unas ciruelas de enorme tamaño, pues igualaban al más grande huevo de gallina: son doradas como las claudias, bien maduras, de gusto suave; pero ni tan finas, ni tan dulces, ni tan jugosas como ellas. Buen vino generoso, bizcochos bañados y confituras; por último, anisete».

Ohitura onak ez galtzarren, eibartarrok beti ahalegindu gara mahaia ondo zerbitzen, eta herbestekoei esku zabaltasuna erakutsiz. Hau ere ezagutu zuen Arrue berak. Euskaltzaindiak sosik ez eta egiten zituen bileretara joateko, ogibidezko lanerako eguna galtzeaz gainera, bideko gastuak eta bazkaria bakoitzak bere poltsikotik ordaindu behar izaten zuen. Eibarren ordea, 1959.urtean Juan Antonio Mogelen ome-
nez egin genuen hartan herriko semeen lepotik izan zen. Hortik dator 77. orrialdean jasotzen den esker ona: «Ez da inoiz ere mundu ontan gauza atsegingarriagorik, jatetxe batean sartu, bazkari on bat egin ta, kontua eskatutakoan, dana ordaindua dagoala zerbitzariaren aotik entzutea baño. Au gertatu zitzaigun Eibarren, bertako azkeneko euskal-jaietako egun batean». Jovellanos-ena bezain ona eta ugaria izan ez bazen ere, prezio berdinekoa izan zen: duan.

Hain ezaguna den Arcipreste de Hita-ren bisigu aipamena oker dakar 313. orrialdean. Bermeo behar du eta ez Ondarroa.

Angula kontua ezta urrutiko intxaurrak bezala. Liburuaren 326. orrialdea irakurri besterik ez dugu, bakoitzak bere etxeko suari putz egiten diola. Luis Antonio de la Vega eta Bardají jaunen arteko eritziak, angularik onenak nongoak diren erabaki nahirik, Bilbo eta Donostia hiri nagusien tira-birazko indarra nabari da. Hiriak zenbat eta handiagoak, zabalkundezko indar handiagoa, eta honen arabera ospea. Nere ustez, ibai batetik besterako diferentziok ez ziren hain handiak izango. Era berean, Urola bailadakoentzat Beduakoak eta Debarrukoentzat Sasiola-koak. Zergatik ez? Gure garai hontan Mediterraneotik ekarrita hemen maniatzen direnek ere oso onak bai dira.

Liburuak, tarteka-marteka gertaera eta hizkirimiri politik ere jasotzen du. Hara hemen bat, adibidez:

—Egia al da lengoan erbi koxkor bat bota uala?

—Bai.

—Ta jan al zenduen?

—Bai.

—Ta zenbat lagun ziñaten jaten?

—Bi: erbia ta ni.

Baina, hara hemen postretarako ongi zetorren gertari bat. Mahai

ondoko elkarrizketa hoietako batean, euskal filologiaz ere nornahi ari-
tzen denez, *f* letra euskalduna etzela eta bazela. Sabela ondo beterik
eta gogoia umoretsu. Neskameak postreak eskaintzean, bere ustez eus-
kaldunik jatorrena zenak:

—Nik, «plana» nahi dut.

Eta, neskameak, belarrondokoa emanaz: «Lotsagabiori!».

«Jan-edanak», literatura gastronómica

A. Zavala, hombre paciente y laborioso, ha reunido en un libro toda la obra literario-gastronómica del fallecido amigo Antonio Arrue bajo el título «Jan-edanak» que el autor usara en su sección sobre el tema en la revista literario «Egan» y ha sido publicada por la Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa.

La obra, que está dividida en dos partes, reúne en su primera los artículos en euskera que vieron la luz en «Egan» desde 1954 hasta 1975, y en la segunda parte varias conferencias y recetas culinarias; una en vascuence y las demás en castellano, y que la mayoría vieron la luz en el Boletín de la Cofradía Vasca de Gastronomía.

Aparte de algunos folletos, que yo sepa, es el cuarto libro que se escribe sobre gastronomía en vascuence. Este, a sus valores culinarios, ha sabido unir el literario como ningún otro. Además, aporta muchísima información de lo que en el país, y fuera de él, se ha escrito en esta materia. En mi comentario añado la cita de un «Manual del arte de cocina» publicado, sin autor, en Eibar a primeros del presente siglo. Ejemplar que localicé en el Valle del Roncal hace unos años y que otra edición del mismo, fechada en 1913, obra en poder del amigo José M.ª Busca Isusi. También añado, como nota curiosa, el menú que los armeros eibarreses le prepararon a Jovellanos a su paso por Eibar en 1791. Aquella comida tuvo lugar en casa del renombrado armero Juan Esteban Bustinduy, y participaron en ella representantes de los gremios de la armería: Andrés Mendizábal, Juan Andrés Gaviola, el más célebre *llavero*; Vicente Aldecoa, *cañonero*, y Juan Garagalza, mercader de la bajada de Santa Cruz y comerciante de estos géneros en Madrid. El curioso en estos temas, hallará, en el texto en vascuence, intercalada la minuta tal como figura en los *Diarios* del ilustre esta-
dista asturiano.

La obra está salpicada de chascarrillos que, unidos al buen estilo del autor, hacen una literatura amena.

Aparte del índice general, le hubiera venido bien otro del temario, ya que la obra aporta una valiosa y copiosa información en recetas y especies, que ayudarían a una mayor utilidad para consultar fórmulas de preparación culinaria.

1979-XI-12.

ARABA ZABALDUA

Araba zabaldua. Gaur aurrera jarraitzen dugu, historia eginez, zuhaitz bera, etxe bera, gizon bera ditugula euskarri, eta lur maite emankor hau esku berriez landuz. Hemen, urruti, neure Euskal Herriaren iragana hausnartzen dut. Zein gatazka eta ahalegin, bei irrika eta eten beharra. Ezaugarri bereziak dituen populua gara gu, zuhurtziaz irabazitako lege eta eskubideekin.

Iragan itzaltsuaren oinordekoak gara. Etorkizun handia sortzeko behartuak gaude, Gizakiak beharrezko du ere amets egitea —errealitatea hor dago— eta horregatik poetak bere oroitzapenak kantatzen dizkigu...

Hemen, Lautadan, badira herri ederrak, kanpo aldera begira daudenak, zeinean elizak orotara barreiatzen bait du bere abotsaren soinua.

Horrelako edertasunak egiten jakinik, nola izan gaitzke honen ankerrak?!

Badira bere hitzaz eta musikaz populuen izpiritua altxatzen dutenak. Baina Historiak gehienetan borroka, zapalkuntza eta zigorrez hitz egiten digu... horregatik gabilta aterbe bila geure «bizikidetasun habietan». Etxea zerbait sakratu ukiezina izan beharko litzateke, maitasun eta bizi-gogoaren iturria. Kaleak hutsik geldituko liriateke abots eta ideirik gabe... etxeek lur joko lukete eta soroek beren ondasuna galduko, gogoia balihoakigu.

Honela ikusten du, poetak gisa, *Araba zabaldua*, fotografo bihotz samur begi zoilaren ikuspegiak han-hemenka egin dituen argazkieri adierazpenak egitean. Nork esan zuen? Walt Whitman-ek?: «Hau ezta liburu bat. Ikutzen duenak, gizona ikutzen du». Baina, *Araba zabaldua* deritzan liburua ikutzen duenak herri bat ere ikutzen du. Oraindik bizirik dauden historia agiriak jasotzen ditu, argazki bidez. Hauek, beren testuz, Alberto Schommer-i zor zaizkio eta itzulpena Enrique Knörr-i.

Arte zaleak ez daki bertan zer gehiago goraiatu, jasotzen diren

motiboak ala fotografien edertasuna. Dena dela, holako argazkiak hitz guti eskatzen zuten eta hauek ere neurritz eta taxuz daude begiratu behar duenaren lagungarri, poesia zentzuzko esaldiz hornituta; guziak euskaraz eta gazteleraz. Hitzaurre labur bat ere badu. Hau ere elebitara egina.

Hitzaurrean, labur ematen ditu Arabako geografia, historia eta beste zenbait berri, euskararen galerazkoa tarte dela. Arabarentzat hain garrantzitsua eta berriki hain eztabaidatua den Trebiñoren auziaz ere argitasun ona ematen du.

Gaztelako erregeak 1200. urtean Gasteiz hartzean bereganatu zuen Trebiño ere, ondorean errege Enrique II.ak Pedro de Manrique-ri emateko. Hortik sortu zen kondepeko, eta geroztik, eginalak egin, ezta izan lehengo jabetasunera bihurtzerik. Auzi honi buruzko iturriak hitzaurrearen bibliografia oharretan ematen ditu. Landazuriren *Trebiño ilustrado* delakoan oinarriturik. Eusko Ikaskuntzak argitaratu zuen lantxo hau oraindik salgai aurkitzen da eta, hala ere, gure kazetariak, auzi honi buruzko historia ikutzean ez dakite nondik dabiltzan.

Baina, auzi honetan politena zera da, Nafarroa ezin da Euskal Herria bat egin nafarrik gehienek nahi ez dutelako. Eta hau defenditzen duten beraiek, Trebiñoko maioriak nahi duena ez dute onartzen. Zauri honek noiz arte iraunen du?

Beti sortzen da gauza mingarriren bat ames atseginak etetzeko. Arabak bere sabelean itsatsirik daroa arantza mingarria.

Fotografoak, ordea, begien atsedenerako erabili du bere kamara, historiaren lekukotasunak biltzeaz gainera, gauzak berean baliatuko ditu, tokietan klik! disparatuz: Argazki hau bagoaren gorazarrea izan dadila... Klik! Beste hau, kutsatu gabeko errekeri, karramarroari, ezkailuari, loinari... Klik! Arabako lusagarrari gorazarrea...

Orrialderik orrialde poema iraunkor baten zurrumurrua nabari da. Baina zantzo alairik ere bai. Zeren, begi-belarri eraberrituez bizi du folklorea. Zein laster doan denbora... eta belaunaldiak! Tradizioak eta hoberenen legeek badiraute, eta kultura eta ohiturak taxutzen. Hiriak haien isladatzea dira, hein batez. Haietan bizikide dira, gizaldiak eta beren abots bateratua dute entzunarazten; beste batzuk isilean egiten dute lan... lurra irauliz eta urrezko irudiak ez bait ziren ageri, lanean ikasi zuten... ipuin zahar-zaharrak laku bare galduaren hondoan ahaztu ziren...

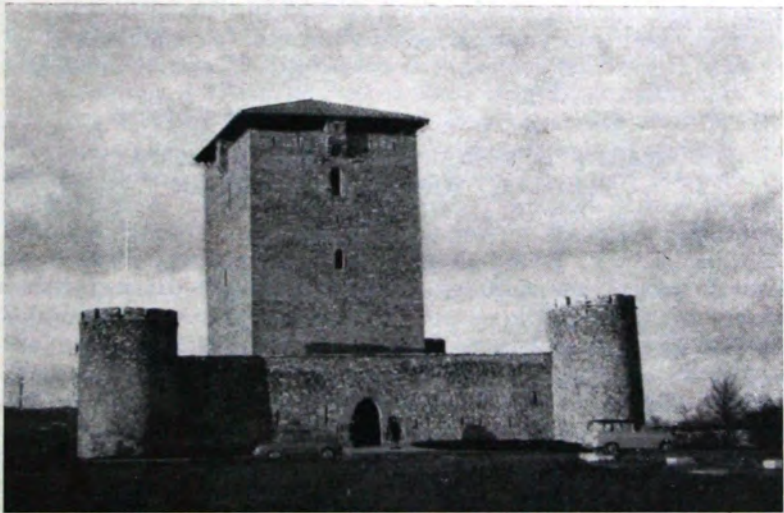
Azken batean, Schommer eta Knörr-en eskutik eta Kutxa Probintzialaren babespean probintzia beraren omenaldiz, H. Fournier inprimategiak argitaratua dator *Araba zabaldua*.

Alava abierta

Alava abierta es una obra que no se puede comprender sin ver y leer. Un hermoso álbum de 254 páginas a base del paisaje y paisanaje, con artísticas fotografías en color de Alberto Schommer, con una breve introducción y líneas descriptivas a pie de foto traducidas por Enrique Knörr.

Una delicada compenetración de ilustraciones y textos hacen de *Alava abierta* un libro encantador.

Elogian la tierra con amor, de la que dirán: Hoy seguimos adelante haciendo la historia apoyándonos en el mismo árbol, en la misma casa, en el mismo hombre y trabajando esta tierra querida y fértil con manos nuevas. Somos un pueblo con especiales características, con leyes y privilegios ganados por la inteligencia. Somos herederos de un importante pasado. Estamos obligados a crear un gran futuro. El hombre necesita soñar —la realidad está ahí— y por ello el poeta nos canta sus recuerdos... Así continúa el justo y preciso texto a lo largo de unas maravillosas páginas ilustradas por un gran artista de la fotografía. A través de este libro se palpan las inquietudes de un país.

La torre de Mendoza (Alava).

En un breve prólogo se describe la provincia de Alava, su nombre, su marco geográfico, sus llanos y montes, sus poblaciones milenarias, su antigua lengua, etc. El caso de Treviño, tan debatido en nuestros días, ha merecido su debido tratamiento en lo histórico dentro de un marco geográfico, recurriendo para dicha cuestión a la documentación fundamental, *Treviño ilustrado* de los manuscritos de J. J. de Landázuri, publicados por la Sociedad de Estudios Vascos con prólogo de J. Allende-Salazar.

Vaya nuestro reconocimiento y felicitación para los autores A. Schommer y E. Knörr, así como a la Caja Provincial de Ahorros de Alava que ha costeado la admirable edición llevada a cabo por la empresa Heraclio Fournier, S. A. *Alava abierta* es un cálido homenaje a la provincia y sus habitantes.

Han sabido reflejar muy bien el hombre, y la tierra por él trabajada: «...al revolver la tierra y no aparecer estatuas de oro, aprendieron a trabajar... fueron olvidadas las viejísimas leyendas en el fondo de un plácido y perdido lago...». Así rezan sucesivamente los poéticos pies de fotos, donde se proclama que «Un hogar debiera ser algo sagrado e inviolable, de donde surge el amor, la ilusión de vivir. Las calles quedarían vacías sin la voz y las ideas..., los edificios se arruinarían y los campos perderían su riqueza, si la ilusión nos abandona».

1980-II-18.

NAHI ETA BEHARREZKO EUSKAL ZINEMA. ZESTOAKO TOPAKETEN INGURUAN

Zestoako IV. Euskal Zinema Topaketan aurkeztu diren filmak ikusteko aukera izan dugu eta urtez urte hobetuz datorren ekintza iduritu zaigu.

Ohi denez, filma laburrak soilki eta euskaraz izatea da bertan aurkezten direnei eskatzen zaien baldintza bakarra.

Guziak ez daude konforme euskarazkoak bakarrik onartzeaz, baina eratzailleek nahi dituzten mugak jartzeko eskubide oso izateaz gainera, erdarazkoak ez dute promozionatu beharrik egunoro edozein zinemaretotan ikus ditzakegunez, eta euskarazkoak oraindik bideak urratu beharrean daude. Zine kontuan ezer guti egin bai da euskarazkorik.

Bost edo sei urte izango dira Lankide Aurrezkoak beren koopera-

tiba entpresaz filmatu zutela euskaraz. Aurkezpenetan esaten zenez, lehenbiziko zinea euskara hutsean. Baina lehenagokorik bazen.

Nik neuk euskaraz ezagutu dudan lehenengokoa, duela hamabosten bat urte izango zen. Gotzon Elortzak Euskal Herriko eta erbesteko gaiez aurkeztu zituen filma laburrezko dokumental horietakoak ziren, kolorez eta 16 milimetroko neurriz eginak. Publiko aurrean erakusteko eskubiderik etzuenez, zenbait elkartetan pribatuan agertu zituen.

Ez dakit bizi den, eta bizi bada nondik nora ibiliko den Gotzon Elortza. Jatorriz Otxandio aldekoa zen eta egun batez etxean bizitatu ninduen. Baina, bizi, Paris-en bizi zen, Passy-n. Han egiten zuen lana eta bertako Club S. C. A. elkartekide zen. Ez dakit zer neurritaraino egongo zen profesionalismoan sartuta, baina, bere hotsa izan zuen «Avignon» zeritzan dokumental bat aurkeztu zuenean.

Oroitzen naiz Idoetak «Pelotari» eta «Alquezar» aurkeztean, hoi elementu plastikoak aintzat harturik zioena, G. Elortzaren zinea euskaraz egonarren, beste hauek euskaldunagoak zirela beren plastiko baliok jatorragoak zirenez. Baina, bi mintzaira desberdin dira arte-plastikoren adierazpena eta gizonen ahotikako hizkuntzaren adierazpena. Euskararik ez dakitenei bakarrik bururatzen zaizkitez holakoak, euskararen aurrean beren buruak guti-etsi ezinez. Ongi egiten dute zestoarrek baldintzok mugatzeaz.

Dena dela, inoiz euskarazko zinearen historiari egin behar balitz, G. Elortza baino lehenagokorik ez dakit izango den, baina Elortzari bere tokia zor zaio. 1967an Caracas-en argitaratu zen *Eman* (Cuadernos vasco-americanos) zeritzanak bost zenbaki besterik ez zituen izan eta bigarrenaren 13-14 orrialdeetan agertu ziren Elortza-ren lanen berriak.

Euskarazko zinea lortuko bada, holako ekintzetatik beharko du. Bertako telebista sortzen denerako ere behar beharrezko materiala eskainiko liguke. Guzti honegatik eskergarria deritzagu Xabier Unanue, Xabier Azkargorta, Ana Mari Bergara, Xabier Ibarria eta gainerako lagun taldea egiten ari den lanari.

Aurtengo aurkezpenetara hogeirenbat filma agertu dira. Era askotako gaien artean, on eta txar, bada bertan zer hautaturik.

Azpeitiarrek beren nortasuna agertu dute aurten ere. Igaz «Satsudura» agertu zutenek izan behar dira, udaberri-udazkenez, *Aequinoctium* edo antzerako izenburuzko filma aurkeztu dutenak. Fotografiaz eta musikaz oso ongi egina. Behar bada hitz batzuk falta ditu, eta poesiaren bat ongi letorke.

Pirineoetan hainbeste ibili ondorean inoiz artziki ikusi ez dugunontzat harrigarria da «Euskalerriko azken artza» deritzana. Nekeza iduritzen zaigu holako filma burutzea. Baina, azken partean neurritz pasatzen

da bertako oihanak erakutsi nahirik. Artzaren pasarteetatik kanporakoa laburtu beharrezko du. Honela, asko irabaziko luke.

Natur gaietan ederrena, «Marisorgin» (Mantis). Bertako sekuentziak ez dira nolanahikoak. «Erlauntza» ere oso ona omen zen; baina ni ez nintzen heldu hau ikustera.

Etnografia gaiez ongi zegoen «Txisteragintza». Egilea esku-lanak filmatzeko ongi gertatua iduritzen zaigu.

Saiaerazkorik ere ez zen falta. Magia edo sorginkeria du oinarri «Irudi zuria» zeritzanak. Irudi horiek, zapi zuriak zuhaitz adarretan korapillatuz, lehenago Daniel Txopiteak pinturara eramanak zituen.

Sergi Eisenstein-i omenaldia eskainiz, bere bizitza ta lanezko filma bat ere bazen. Ez zen beste mundukoa, ezta gutiagorik ere, baina mai-tagarria egiten zen zine giroaren barnean.

Beste askoren artean, komika labor bat ere bazen, laburtzua au-keran. Lehen saioa nonbait. «Akerrakadarrak...» edo holako zerbait zuela uste dut bere tituluz. Oso ona iduritu zitzaidan, baina hitzak eta doinua falta zituen.

Hoiek ziren ikusi nituenen artean bereizgarrienak. Gainerakoak argizko edo muntaiazko hutsak zituzten.

Martxa honetan lan ederra egiten ari zaizkigu zestoarrak. Gure amesetako euskal telebistak beharrezkoak izango ditu lan hoiek. Zestoako antolatzaileek horrenbeste badakite. Iharrai zuen bideari.

El deseado y necesario cine vasco. En torno a los encuentros de Cestona

En la cuarta edición de los encuentros de cine en Cestona, observamos un notable avance técnico y conceptual respecto a los de años precedentes.

Estos encuentros, por expresa voluntad de los organizadores, se convocan para cortometrajes en euskara, con el buen fin de promocionar el séptimo arte en nuestra lengua.

En este sentido recordamos los trabajos realizados por Angel Elorza en la década del sesenta. Este señor, vizcaíno, residente en París y miembro del Club S. C. A., llevó a cabo varios reportajes en banda sonora de 16 mm., en color, con música vasca como fondo, y explicados en vascuence. La publicación *Eman* de Caracas (en su segundo cuaderno de 1967, páginas 13-14) le dedicó un efusivo artículo por su labor pionera en el idioma eúskaro. Lástima que, por las dificultades que en-

trañaba dicha empresa en aquella época, no tuviera mayor difusión en nuestras latitudes. No obstante, la labor de A. Elorza es digna de tener en cuenta para la historia del cine vasco producido en euskara.

La mayoría de las obras presentadas al IV Encuentro de Cine Vasco de Cestoná, son reportajes y destacan los trabajos de los azpeitianos en número de participación.

Entre la veintena de filmes que han respondido a la convocatoria, ha habido grandes diferencias de calidad.

El equipo que el pasado año presentó un reportaje sobre la contaminación, en el presente lo ha hecho con «Equinocio». Artísticamente muy bien presentado, pero quizás faltándole una voz que recitara poesía complementaria.

La calidad más extraordinaria ha sido, tal vez, el reportaje sobre la mantis religiosa. Parece estar doblada al vascuence, y el montaje de la voz no está debidamente sincronizado a la cinta... Otro sobre la colmena (que no llegué a verlo) recibió los elogios de los comentaristas.

Otros que merecen ser mencionados, son el filme sobre la fabricación de *Txisteras* para el juego de pelota a cesta-punta. Muy emotiva la biografía sobre Sergi Eisenstein. El comic «Akerrakadarrak...» puede constituir un serio intento hacia cotas más altas, pero habría que ver de acoplar música y voz a esta cinta. Por otra parte, las imágenes blancas presentadas por Espocio y Gutiérrez son ensayos mágicos que en su día D. Txopitea llevó a la pintura, pero que en esta ocasión se presentan faltos de descripción literaria.

En otras obras observamos defectos de expresividad mímica, y esto será muy difícil de lograr si no se desarrolla un sólido movimiento en el teatro.

Los encuentros, en su conjunto, han sido un gran éxito.

1980-IV-21.

MUNDUAREN GAILURREAN

1953ko maitzaren 29an, goizeko hamaiketan, bi gizon heldu ziren, lehen aldiz, Everest tontorra. Himalaya-ko mendietan, bere 8.848 metrokin munduko gailurrik altuena. Eta, hil honen 14an, arratsaldeko hiruterdietan euskaldun batek zapaldu du munduaren gailur hori.

Hogetazapi urteko bitarte hortan zenbait espediziotako mendiza-

leek benderatu zuten gailurra, baina beste askok ezin izan zuten. Orain euskaldun mendizale taldeak egin duenak erakusten digu kirol honen heldutasuna Euskal Herrian. Lorpen ausart honegatik bijoaz gure zorionik kartsuenak taldea osatu duten J. I. Lorente, A. Rosen, L. M. Saez de Olazagutia, F. Uriarte, R. Gallardo, E. Hernando, X. Erro, J. R. Arrue, E. de Pablo, J. Urbietta, X. Garayoa eta gailurra hartzera heldu zen M. Zabaletarentzat. Zuek burutu bai duzute gure artean aintzinatik genkarren gogoia.

Munduko gailurrik gorenaren izen jatorra Xomoluñma da. Munduaren Ama Jainkoa esan nahi omen du. Baina ingelesak lehen neurketak egin zituztenean, orduko geografoen koronelaren deitura jarri zioten izentzat: Everest (sir George Everest-ena). Izen jator polit hura galtzea penagarria bada ere, geroztik mundurik gehienean Everest bezala ezagutzen da.

Gizonak berez sortzetikan dakarren munduaren bazter guziak konkistatu nahian, 1909 eta 1911. urteetan Ifar eta Hego Poloak oinperatu zituenetik, mendirik altuenen gailurretara begira ipini zituen begiak. Ordurako Mont Blanc igoa zen, baina beste anitz zeuden gizonak oinperatu gaberik. Everest-erako gogoak Europako lehen gerrate garaian sortu ziren, eta lehen espedizioa 1921ekoa izan zen, ingelesak antolatua, H. Bury buruzagi zela eta Mallory izan zen orduko eskalatzailerik ospetsuena eta lehen ekinaldi hartan aurrenengo ibili zena. Mendiaren ifarraldetik egin zituzten beren ahaleginak, eta ez ziren izan alperrikakoak. Ondorengo espedizioetarako asko ikasi zuten, bai mendia bera hobeto ezagutzen eta baita ere ekipoa hobetzen. Ondoko bi urteetan, 1922 eta 1924an, G. Bruce buruzagi zela egin zituzten berriz ere igotzeko intentioak. Hirugarrenean hil ziren Mallory eta Irvine.

1935ean, berriz hasi ziren ingelesak Everest mendiaren tontorrera igo nahirik. 1936an eta 1938an ere jarraitu zuten. Bide berriak ere intentatu zituzten, baina alperrik. Eragozpenak handiak ziren.

Himalayan, garai hartan, hotza izan zuten beti etsairik handiena. Ez bakarria, noski. Haizea bera ez zen izan askoz hobeagoa, eta altura handiak berakin dituen beste gaitz asko. Esan beharra dago lehen espedizioetatik erabili zutela oxigenoa. Baina orduko bonbonak astunak ziren. Eta, gorputzak, altura haietan holako laguntzak beharrezko ditu, zeren desgastean sartzen delarik ez baitu inolazko errekuaterik. Gerrate ondoreneko naylon eta aluminio gogorragoetz jabetzea abantaila handia izan zen. Beraz, tekniken aurrerapen horrek jarriko zien ekipa egokiagoak gertatzeko aukera: soineko akoltxatuak, aluminiozko tresneria, naylonezko sokak eta kanpaina dendak, eta abar.

1950 eta 1951an, berriz ere han ziren, lehenengo Tilman glaziarrak

hobeto ezagutzen eta gero igo nahirik. Orduan deskubritu zuen Eric Shipton-ek Hego aldeko lepoa. Urte bete geroago, 1952an, zuizarrak intentatu zuten. Lambert gailurretik hurbil egon zen baina ez zuen igo.

Lehengo esperientziak ezaguturik eta teknika berrien aukera aprobetxaturik, 1953.urtean ingelesak eratu zuten espedizio handi bat. Eze-
goen amor ematerik. J. Hunt izan zen buruzagi eta aspaldiko egarria ase zuten Hillary eta Tensing-ek gailurra hartzeaz.

Literatura ugaria du Everest mendiak eta historiari ederenetako bat idatzi zuen zenbait espediziotan partaide izan den W. H. Murray-k. Mendizaletasunez euskaraz idatzia den lehen liburua A. Narbaizaren *Goi mendietan zehar* deritzana da eta laburki baina zehatz agertzen ditu, beste mendi batzuek aparte, Everest-go berriak 9 eta 10. kapitulu-
etan, eta 11.ean, 1974 Tximist izenez euskaldunek eratu zutena adie-
raziz.

Geroztik askok igo dute, baina beste asko gelditu dira ezinez. Eus-
kal Herriko lehen espedizioa bera, 1974.urtean, gailurretik urbil egon
zen baina igo gabe itxuli beharrean gelditu ziren. Orain, munduaren
gailurra oinpean hartzeaz, Euskal Herriko mendizaleen historian eza-
gutzen den arrakastarik handiena lortu da. Zorionak guzioi!

En la cumbre de la Tierra

El día 14 del presente mes, al alcanzar el hernaniarra Martín Zabaleta la cumbre del Everest, el montañismo vasco ha logrado el mayor éxito de su historia. Ha sido extraordinaria la proeza del equipo de 12 personas bajo la dirección del vitoriano J. I. Lorente.

Hollar el Everest, con sus 8.848 mts. sobre el nivel del mar, desde aquella expedición inglesa de 1921, ha sido la máxima aspiración de todo escalador del deporte de la montaña. Todos los aficionados hemos seguido con interés las noticias de los sucesivos intentos, aún de las posteriores expediciones a aquella de 1953 que por primera vez coronara la cima.

Los mayores impedimentos de su ascensión, han sido el intenso frío y los fuertes vientos, además de la altitud que, con su falta de oxígeno, hace que una vez de alcanzados los 8.000 metros, el organismo humano entre en un progresivo desgaste físico.

Los primeros intentos y exploraciones y los avances técnicos en el material facilitaron el triunfo de su conquista. Pero en este punto hemos de recordar que anteriormente no existía la fibra de nylon que

ha permitido que la vestimenta y las cuerdas no se helaran; el progreso del aluminio y la mejoría del material férrico han sido una gran ayuda a la hora del transporte. Están, además, los avances técnicos de la escalada en hielo para superar los «sérac» de la parte baja del glaciar.

Desde 1953 se han efectuado diversas ascensiones, pero otras muchas expediciones no lograron el objetivo. Muchas veces el éxito es cuestión de suerte atmosférica en los días en que la expedición ha alcanzado las grandes alturas. La primera expedición vasca de 1974 superó todas las dificultades y estuvo a punto de llegar a la cima, pero los fuertes vientos y las bajas temperaturas impidieron el éxito y se ha tenido que esperar seis años para emprender el segundo intento, que ha sido decisivo. Un gran triunfo para el montañismo vasco.

1980-V-19.

ISRAELGO ADIBIDEA

Euskaltzaindiko Oinarrizko Euskararen batzordeak eraturik 50 lagunek kultur ibilaldia egin genuen Israelera. Taldeko gehienak irakasleak ziren eta hauekin batera zenbait Euskaltzaindiko. Hebraiera eta kultur irakaskuntzaren berriak ezagutu eta jasotzea izan zen talde honen egitekoa.

Badugu zer ikasirik.

Herri bakoitzak bere filosofia du, historian zehar bizitzaren esperimentuak emana, eta hor ikusi dugu herri bat bere erroetatik eraikitzen. Israeldarrentzat testu zaharrak, erlijio zaharra, historia..., dira oinarri herria girotzeko eta eraikitzeko. Masada-ko biztanleak aintzina ikasi zuten gizonak libre ez izatekotan, hiltzea hobe zuela. Beren txikitasunaren irakaskuntza Dabid-ek Goliat benitzean aurkitu genezake. Baina, beharrezkoena, herri bezala, alderdikeriaren gainetik guziak bat egitea. Batasunean dagoen indarraren bila jo zuten munduan zehar sakabana-turik zebiltzan juduak Israel-era. Ezta izan bat batean hartutako kontzientzia, baizik joan zen mendetik zetorren gogo hori indartuz eta munduko azken gerratean Hitler-en menpeko naziak egin zituzten hilketen ondorean bizkortu zen lurralde horretan errotzea.

Guk gure egoeratik badugu zer ikasirik israeldarrengandik eta asmo horrek eroan ginduzen hara. Lehen lehen, galdurik zen hebraiera nola berpiztu den jakin, Ulpan deritzaten eskolak hortarako izan duten

eragina estudiatuz. Baina, laster ohartu ginen hizkuntza soilaren arrazoiak heurak bakarrik ez zirela aski, honek bere ondoan edo inguruan duen kultura zaharra ezagutu, bertan oinarritu eta aurrera begira beren erroetatik herri berri bat eraiki. Gure egoerarentzat erakusbide ederra.

Anitz urte dira gure don Nemesio Etxanizek Ben Yuda-ri buruz zenbait itzaldi eman zizkigula, hilik zegoen hizkuntza berpiztu zuena. Baina, guk han ikusi dugunez, Arabiako hegoaldean ba omen ziren oraindik ere hebraiera mintzatzen zirenak eta hauen etortzea lagungarri izan omen zen hizkuntzaren berbizkunderako. Dena dela, israeldarrek hizkuntzan oinarritzen dute beren herritasuna. Abertzale izatea ezta aski, beren hizkuntza gabe. Ikaspide ederra guretzat.

Handik itzultzean, hiru lagunen artean idazki bat gertatu genuen eta bidaikideak ontzat hartu zuten hura argitara ematea, juduen adibidea iharraituz, euskara hutsean eginaz. Beraz, idazki hori ildo zuzen emanen dut, baina orrialde honetan ohi dudanez, erdarazko itzulpena ere emango dut, nere hau argitaratu orduko euskarazkoaren zabalkundea egina izanen delako.

Han, ia egunoro izan genituen hitzaldiak, irakasle, akademilari eta kultur ministeritzako ordezkariak hornituak. Hauek aurkeztu zizkiguten hizkuntza salbatzeko erabili zituzten helburuak.

Zenbait Kibutz ere bisitatu genituen. Elkar-lanean egiten duten nekazaritzaz aparte industria berezia eta bertako eskolen berriak jaso genituen.

Biblian aipatzen diren zenbait herri zahar eta hauek Israelengan duten balio berezia erakutsi ziguten. Herri baten erroak, bere historia eta erlijio emaitzak lotzen bai du judu komunitatearen gogoan.

Baina, bereziki, esan bezala, Israel herriak hizkuntza du bere kultur oinarri. Askoren ustez hila zegoen hizkuntza izan baita herri honek egin duen mirakulurik handiena; berentzat ordea, plangintza baten barnean anitz urtetan, ekin eta iharraiz lortu dena da. Gaur egun, hebraiera da beren hizkuntza nagusia bizitzako arlo guztietarako, lehen mailako eskolatik Unibertsitateeraino; era berean komunikabideetarako. Oroi, duela bi urte, biztanle proportzioz, liburu argitalpenetan, munduan bigarren jarri zirela. Horrez gainera, antzerki taldeak eta zinegileak bere geografia guztian hedatuak aurkitzen dira.

Israelek zazpi Unibertsitate ditu, guztietan hebraieraz irakasten dela. 1912. urtean Haifako Unibertsitate barruan, hezkuntza hebraieraz egitearen alde, lehen aldiz ezagutu zen ikasleen greba. Hala ere, zenbait teknika eta zientzia gaietan inglesa ere erabiltzen da.

IBILALDI TALDEAK Israeldarren Elkargo horiekin harremanetan jarraitzeko asmoa du. Honenbestez, hasteko bederen, bi beka jartzen dira

euskaldun irakasleak hango esperientziak ezagutzeko ikastaro bat egin dezaten.

Bidaia honetan partaide izan direnen eritziz, hebraieraren esperientzia euskal hizkuntza eta kultura salbatzeko adierazpen egokia da.

El ejemplo de Israel

Bajo la organizacin de la comisi3n para el desarrollo de la ense1anza del euskara b1sico, que funciona dentro de las organizaciones de la secci3n de tutela de la Real Academia de la Lengua Vasca - Euskaltzaindia, una embajada cultural de 50 vascos, en su mayor1a profesores y algunos acad3micos, han realizado una gira a Israel con el fin de recoger informaci3n sobre las diversas organizaciones de ense1anza y metodolog1as did1cticas que el pueblo jud1o ha utilizado para la recuperaci3n de su lengua. Reviste particular importancia la visita a los Ulpan, centros de ense1anza de la lengua a los adultos. Se ha recogido informaci3n te3rico-pr1ctica, con participaci3n activa de los expedicionarios.

Diariamente hubo conferencias a cargo de ense1antes, acad3micos y un miembro del Ministerio de Cultura; quienes han informado del proceso educativo y principalmente de la recuperaci3n de la lengua.

Asimismo se han realizado visitas a varios Kibutz, centros agr1colas de explotaci3n comunitaria, que adem1s desarrollan hoy d1a peque1a industria cualificada. Los mismos Kibutz organizan en locales propios la ense1anza primaria con experiencias pedag3gicas interesantes.

Se han visitado lugares b1blicos y arqueol3gicos constantando la importancia que los mismos ejercen en la tradici3n israelita. Llama poderosamente la atenci3n la influencia decisiva que ejerce el conocimiento hist3rico y el legado religioso en la funci3n aglutinante de la comunidad hebrea.

Para Israel la lengua es la piedra angular que une a un pueblo. Lo que para muchos se considera un milagro, la recuperaci3n de una lengua pr1cticamente muerta, para ellos constituye el resultado de una entrega perseverante y tenaz de varias d3cadas, debidamente planificadas de manera ejemplar. Como hemos podido constatar, hoy en d1a es la lengua com1n del Estado israel1 en todas las manifestaciones de la vida, desde la escuela primaria a la Universidad y en los diversos medios de comunicaci3n. Un dato significativo es que dos a1os fue la segunda naci3n del mundo que en proporci3n a sus habitantes tuvo la mayor

producción de libros, toda ella en lengua hebrea. Llama la atención el desarrollo alcanzado por los grupos de teatro y cine en toda la geografía.

Israel tiene siete Universidades que imparten la enseñanza en su lengua. Ya en 1912 los estudiantes de la Universidad técnica de Haifa promovieron la primera huelga estudiantil reivindicando la enseñanza del hebreo en la Universidad. Para algunas especialidades técnicas y científicas también se utiliza el inglés.

Una representación del grupo visitó las instalaciones de Radio y Televisión hebrea.

Es deseo de los expedicionarios mantener contacto permanente con los organismos culturales israelitas. A este propósito se cuenta ya con dos becas para dos profesores que deseen profundizar esta experiencia.

La impresión general de los visitantes vascos es que la experiencia de los judíos puede ser un ejemplo a imitar para consolidar la lengua y cultura vasca.

1980-VII-14.